

Một số ý kiến về vấn đề CON CÁI TRONG GIA ĐÌNH TRẺ Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

*Phạm Thị Việt Hà**
và Chi đoàn TNCS HCM Viện NCCN

Từ bao đời nay, con cái là niềm hạnh phúc vô bờ bến, là sự thiêng liêng máu thịt tốt cùng của các bậc làm cha, làm mẹ. Tìm hiểu, nghiên cứu và không ngừng góp phần làm cho mối quan hệ cha - mẹ - con ngày càng hạnh phúc, gắn bó, để tạo cho đất nước những công dân tương lai tốt đẹp là nhiệm vụ của các nhà khoa học và của mỗi chúng ta.

Theo các nhà khoa học, gia đình là "một nhóm xã hội hình thành trên cơ sở hôn nhân (quan hệ tính giao, quan hệ tình cảm) và quan hệ huyết thống nảy sinh từ quan hệ hôn nhân đó (cha mẹ, con cái, ông bà, họ hàng nội ngoại). Gia đình là một đơn vị vi mô, nó chịu sự chi phối của toàn xã hội, song có tính ổn định độc lập tương đối. Nó có quy luật phát triển riêng với tư cách là một thiết chế xã hội đặc thù. Những thành viên trong gia đình được gắn bó với nhau về trách nhiệm và quyền lợi kinh tế, văn hoá, tình cảm một cách hợp pháp, được nhà nước thừa nhận và bảo vệ"¹.

* Viện Nghiên cứu Con người.

¹ Lê Ngọc Văn, Nguyễn Linh Khiếu, Đỗ Thị Bình. *Số liệu điều tra cơ bản về gia đình Việt Nam và người phụ nữ trong gia đình*

Ngày nay, chúng ta có thêm khái niệm gia đình trẻ hiện đại. Đây là vấn đề mới mẻ thu hút sự chú ý của xã hội. Qua nghiên cứu và tìm hiểu, chúng tôi tập hợp một số tiêu chí để định nghĩa về gia đình trẻ như sau: gia đình trẻ là gia đình hạt nhân có độ tuổi của chủ hộ gia đình dưới 35 tuổi; chủ hộ chịu trách nhiệm đầy đủ trong quản lý gia đình.

Hiện nay, tuổi kết hôn trung bình ở nước ta là 23,46 tuổi; gia đình trẻ là gia đình hình thành trong khoảng 10 năm đầu hôn nhân. Việc sinh con cái của các gia đình trẻ hiện đại có nhiều đặc điểm khác với gia đình trẻ truyền thống. Căn cứ vào tình hình thực tế hiện nay chúng tôi có những tổng kết về vấn đề này như sau:

1. Xu hướng sinh con đầu lòng muộn

Các cặp vợ chồng trẻ hiện nay thường có chủ trương sinh con đầu lòng muộn, vì sau khi kết hôn họ phải lo lắng vấn đề đảm bảo sinh hoạt của gia đình như chuyện nhà cửa, sắm sửa tiện nghi sinh hoạt, lo sắp xếp công việc, sự nghiệp của bản thân để

thời kỳ CNH-HĐH. Nxb. KHXH. Hà Nội, 2002.

ổn định về kinh tế. Có những bạn trẻ vẫn còn phải lo chuyện học hành, phấn đấu trong công tác để tranh thủ nắm được những kiến thức khoa học, chuyên môn mà sau này khó có cơ hội. Chủ trương chưa vội sinh con đầu lòng là kế hoạch của nhiều cặp vợ chồng trẻ nhằm sinh con từ 3-5 năm sau khi thành hôn.

Theo chúng tôi đây là vấn đề cần được động viên khích lệ. Vì sinh con muộn, cha mẹ sẽ có thể chuẩn bị điều kiện về kinh tế cũng như tinh thần khi đứa con thân yêu ra đời. Mặt khác, thời gian đầu khi chung sống các cặp vợ chồng trẻ có thời gian để tìm hiểu nhau, hoà nhập với nhau, do vậy sau này, khi gặp khó khăn trong vấn đề nuôi dạy con hay các việc khác nảy sinh từ việc nuôi con thì họ thông cảm với nhau hơn.

2. Số con, khoảng cách sinh con và giới tính của con

Qua tìm hiểu chúng tôi thấy một số nguyên nhân dẫn đến hiện trạng sinh con muộn của các gia đình trẻ như sau:

- Do chiến lược dân số toàn cầu và cuộc vận động, khuyến khích, kế hoạch hoá gia đình của Nhà nước ta, với sự tham gia của các ngành, các cơ quan và các đơn vị truyền thông đại chúng.

- Do nhu cầu công việc phải đầu tư nhiều thời gian.

- Do nhu cầu cuộc sống cần được nâng cao như nhà ở, ăn uống, sinh hoạt vui chơi và đặc biệt là đầu tư cho con cái học hành...

Từ các nguyên nhân trên dẫn

đến việc các cặp vợ chồng trẻ đã chọn chất lượng con cái thay cho số lượng. Các cặp vợ chồng trẻ có độ tuổi dưới 30 tuổi số con trung bình là 1,57, còn các cặp vợ chồng có độ tuổi từ 30 - 39 tuổi, số con trung bình là 2,44. Như vậy tính chung gia đình trẻ có số con trung bình từ 1-2 con².

Theo Dương Tự Đàm, năm 1997: 70% gia đình ở thành phố có 1-2 con, gia đình ở nông thôn có từ 3 con trở lên giảm hẳn.

Tóm lại, so với thập kỷ 80 trở về trước số con của các gia đình trẻ giảm rõ rệt. Không như trong các gia đình trẻ xưa, nhiều gia đình trẻ hiện đại chỉ chủ trương sinh 1 con, (dù là trai hay gái). Đây là một thành công to lớn và cũng là một bước tiến nhảy vọt trong công tác dân số của nước ta để đưa đất nước tiếp cận với các nền văn minh tiến bộ trên thế giới.

Tuy nhiên, vẫn còn những bất cập, số gia đình viên chức ở thành phố lớn thực hiện tốt và thậm chí còn sinh con quá ít, nhưng ở các vùng nông thôn đặc biệt là vùng sâu, vùng xa số hộ gia đình sinh đông con vẫn còn nhiều. Hiện tượng này làm nảy sinh nhiều phức tạp, làm mất cân đối về dân số và tri thức con người trong tương lai.

3. Mối quan hệ cha mẹ - con cái

Con cái là chất keo kết dính hạnh phúc của gia đình trẻ. Đứa con là kết quả tình yêu của cha mẹ con cái sinh ra để duy trì nòi giống và kế tục sự nghiệp của ông bà, cha mẹ. Ca dao

² Tạp chí Gia đình và trẻ em. Số 2/2003

Việt Nam có câu:

*“Có vàng, vàng chẳng thích phở
Có con, con nói, trăm trở mẹ nghe
hay “cha nào con nấy”, “Hổ phụ
sinh hổ tử”.*

Như vậy, có thể thấy từ xưa người Việt Nam đã đúc kết được kinh nghiệm rằng nhân cách của cha mẹ ảnh hưởng rất lớn và trực tiếp đến sự hình thành nhân cách của trẻ thơ.

Theo nghiên cứu của các nhà khoa học thì tính cách con người được hình thành trước 7 tuổi. Tức là từ khi còn nằm trong bụng mẹ, bé được hưởng ân huệ tình yêu thương của cha mẹ. Bé có thể cảm nhận được giọng nói ấm áp của mẹ, của cha và vui buồn cùng với mẹ. Khi ra đời, bé được bố, mẹ bế ẵm, nâng niu, chăm sóc chuyện trò, bé vừa là một cá thể độc lập nhưng lại vừa là cái bóng nhỏ của cha mẹ. Cho đến khi lên 7 tuổi, bé sống với gia đình là chính. Bé ngày đêm cảm nhận được tình yêu thương, có lẽ chính vì thiếu vắng tình yêu thương này mà thực tế chúng tôi thường thấy, phần lớn các cháu lang thang phạm pháp đều có một gia đình bất hòa.

Tóm lại, thời kỳ này đứa trẻ sống trong gia đình chịu ảnh hưởng của tất cả các thành viên.

Những năm gần đây, đời sống vật chất của người dân nước ta không ngừng được cải thiện. Các bậc cha mẹ không còn phải quá lo lắng nhiều cho vấn đề miếng cơm, manh áo. Họ tập trung đầu tư nâng cao đời sống cho gia đình, đặc biệt là các thành viên mới. Từ trong bụng mẹ, các em bé đã được hưởng sự chăm sóc của gia đình và xã

hội, từ vấn đề dinh dưỡng đến vấn đề y tế và phòng tránh các loại dịch bệnh. Phần lớn các cháu chào đời và phát triển thành những công dân tương lai khỏe mạnh. Sự kết hợp hài hòa giữa gia đình, xã hội đã tạo nên thành công đáng kể trong việc nuôi dạy con cái của phần lớn các gia đình trẻ. Nhiều bậc cha mẹ đã dành thời gian hợp lý để quan tâm chăm sóc con cái, kết hợp với các thầy cô giáo trong nhà trường và các phương tiện truyền thông hiện đại, tạo được sự gắn gũi giữa các cháu và người thân, các cháu và môi trường thiên nhiên.

Tuy vậy, đáng tiếc còn một số trường hợp các bậc cha mẹ quá lo lắng cho thể lực và trí tuệ của con, thậm chí đặt quá nhiều kỳ vọng vào con, muốn cho con thật mau lớn, mau thành đạt. Họ cho con ăn quá nhiều chất tẩm bổ, bắt con học tập quá mức, thậm chí còn xác định nghề nghiệp cho con từ quá sớm. Tất cả những cố gắng quá đà ấy sẽ gây không ít thiệt hại cho sự phát triển của trẻ. Trẻ em bao giờ cũng chỉ là trẻ em.

Ngược lại cũng có những trường hợp, cha mẹ vì ham mê công việc, ham mê làm giàu, phó mặc con cho người giúp việc, cho nhà trường, giá trị của sự quan tâm được tính bằng tiền học. Kết quả cũng đem lại sự thiệt thòi lớn cho trẻ. Mối liên hệ giữa cha mẹ và con không được gắn bó keo sơn như nó vốn phải thế. Trẻ cảm thấy tủi thân và dẫn đến những hành vi không kiểm soát được là điều dễ xảy ra. Lại có những bậc cha mẹ bảo vệ con hết mức không lúc nào rời con nửa bước, sợ rủi ro đến với con. Họ quá lo lắng, quản lý con

chặt chẽ, đá bóng thì sợ ngã gãy chân, bơi thì sợ con chết đuối. Họ đã biến con mình thành “gà công nghiệp”. Sẽ rất thiệt thòi cho các cháu này khi đi vào cuộc đời mai sau.

Ngoài ra, các tệ nạn xã hội như mại dâm, ma túy và những cặp sống với nhau như vợ chồng không đăng ký kết hôn, những người phạm pháp, ảnh hưởng rất lớn đến số phận của bao trẻ em vô tội. Nhiều sinh linh bé nhỏ khi sinh ra đã mang trong mình mầm bệnh chết người, bị cha mẹ em bỏ lại trên bệnh viện hoặc bãi rác. Theo thống kê của bộ LĐ-TB-XH nước ta : 1996 số trẻ lang thang là 14.596 em, đến 1997 đã là 16.263 em (tăng 11,42%), 2000 lại đã có 23.000 em tăng 21%. Con số này là mầm mống nhức nhối cho toàn xã hội.

4. Mối quan hệ giữa trẻ em với người thân và xã hội

Trước đây, mô hình gia đình truyền thống nước ta bao gồm “Tứ đại đồng đường” hoặc “Tam đại đồng đường”. Ông bà, cha mẹ, cháu chắt sống quần tụ lại với nhau tạo nên một mái ấm, trong đó có sự trợ giúp lẫn nhau về kinh tế, văn hóa và tình cảm. Theo chúng tôi, đây là một mô hình gia đình tốt của con người Việt Nam cần được giữ gìn và phát huy.

Trong những thập kỷ trước, nhiều nước trên thế giới lấy mô hình gia đình của các nước phương Tây làm hình mẫu áp dụng theo. Đó là kiểu gia đình tự do, các thế hệ trong gia đình đều bình đẳng, coi trọng tự do cá nhân. Con cái được quyền làm những gì chúng thích, không cần quan tâm xem

người lớn có đồng ý hay không, cha mẹ, ông bà không có vai trò trong việc định hướng nhân cách của con, con cái sớm tự lập và tách khỏi bố mẹ ngay từ thời còn ấu thơ. Những tình trạng này đã gây nên không ít vấn đề rắc rối trong gia đình và ngoài xã hội kéo theo tệ nạn xã hội ngày một gia tăng, tình trạng trẻ em hư hỏng xảy ra, sự băng hoại đạo đức kéo dài trong nhiều thập kỷ, là nỗi nhức nhối của các nhà quản lý và xã hội phương Tây. Chính vì thế, hiện nay xã hội phương Tây đang có chủ trương quay lại mô hình gia đình truyền thống, các thế hệ ở chung một nhà, mối quan hệ giữa cha mẹ và con cái được thiết lập tốt hơn.

Nhưng hiện nay ở nước ta, trong thế hệ trẻ có xu hướng phương Tây hoá đời sống của họ. Họ lấy mô hình gia đình tự do làm chuẩn mực áp dụng cho gia đình mình. Các cặp vợ chồng trẻ sau hôn nhân hoặc do ý muốn sống độc lập, hoặc do hoàn cảnh công tác mà tính ra ở riêng. Thỉnh thoảng ngày lễ tết, vợ chồng con cái mới về thăm ông bà. Như thế có cái tốt là tạo được tính tự lập, đỡ va chạm kiểu “mẹ chồng, nàng dâu”. Nhưng thực ra họ sẽ gặp không ít khó khăn trong vấn đề nuôi dạy và giáo dục con cái. Tấm lòng nhân hậu bao dung và những kinh nghiệm quý báu rút ra từ cả cuộc đời của những người cao tuổi rất có lợi cho con trẻ sẽ không được phát huy đầy đủ. Tục ngữ ta có câu: “Một mẹ già bằng ba lần dâu” là như thế.

Cho nên, theo chúng tôi, nên có một sự khuyến khích các gia đình trẻ sống chung hoặc gần gũi với cha mẹ. Có như

vậy chúng ta vừa giữ được sự ấm cúng của truyền thống gia đình Việt Nam, vừa tạo điều kiện giúp đỡ lẫn nhau trẻ em sẽ cảm thấy hạnh phúc rất nhiều khi có bên cạnh cha mẹ, ông bà, cô dì chú bác.

Ngày nay, nước ta đang trong quá trình đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Sự phát triển của khoa học kỹ thuật đặc biệt là ngành công nghệ thông tin đã tác động mạnh mẽ đến đời sống kinh tế, văn hóa của nhân dân. Trẻ em của ta cũng rất nhạy bén hòa nhập vào không khí chung của xã hội. Các em nắm bắt được các thông tin khoa học rất nhanh, làm ngạc nhiên không biết bao nhiêu bậc cha mẹ. Nhiều cháu còn nhỏ đã biết sử dụng thành thạo các loại máy móc hiện đại như máy tính để phục vụ học tập và vui chơi giải trí. Đó là điều đáng mừng.

Nhưng bên cạnh đó tác động từ các phương tiện này vào các em cũng không nhỏ. Nhiều em dành quá nhiều thời gian cho trò chơi điện tử. Nhiều gia đình nhốt con ở nhà để suốt ngày con ngồi bên tivi, máy tính đến mức trở thành “nghiện” ti vi và máy tính.

Chúng ta nên có kế hoạch sinh hoạt hợp lý để giúp các em định hướng ngay từ khi đầu đời. Nhiều gia đình trẻ đã tận dụng ngày nghỉ cuối tuần, nghỉ phép, nghỉ tết để tổ chức cho các cháu thăm người thân, thăm cảnh quan thiên nhiên. Đó là việc làm lý tưởng của các bậc cha mẹ biết chăm lo cho cuộc sống tinh thần của con cái.

5. Thay lời kết:

Trẻ em chỉ có thể chiếm lĩnh được bản chất xã hội loài người (tri thức –

kỹ năng kinh nghiệm tự nhiên và xã hội) bằng hai con đường:

- Kế thừa sinh học: do gen di truyền lại từ cha mẹ cho các em. Yếu tố bẩm sinh là sự sẻ chia máu thịt, là quà tặng vô giá, là hành trang cho cả cuộc đời của con người.

- Kế thừa xã hội: vì con người là sản phẩm của lịch sử và xã hội được hình thành qua quá trình lao động và mối quan hệ qua lại giữa con người với con người.

Hai con đường đó như hai dòng suối, khi hòa nhập vào nhau thì tạo nên dòng sông lớn. Và dòng sông lớn đó sẽ hàng ngày chảy hòa nhập vào đại dương bao la của xã hội loài người.

Là những người đi trước, chúng ta có thể phần nào kiểm soát được con đường thứ nhất và tổ chức tốt cho con đường thứ hai để bảo vệ và động viên con mình hòa nhập vào cộng đồng một cách tốt nhất, tránh được mọi rủi ro khi chúng còn trứng nước. Gia đình trẻ chính là nền tảng, là điểm tựa quan trọng cho toàn xã hội trong việc hình thành và phát triển phẩm chất tốt đẹp cho những chủ nhân tương lai của đất nước.

Trách nhiệm với trẻ thơ không chỉ của riêng ai mà của toàn xã hội. Nhà nước cần có chủ trương xây dựng mô hình gia đình hợp lý, định hướng cho các gia đình phát triển theo hướng tốt hơn. Cần tìm mọi biện pháp ngăn chặn những tệ nạn xã hội đang xảy ra hàng ngày để trẻ thơ được sống trong môi trường tốt hơn.

Các nhà khoa học Việt Nam cũng cần phải đầu tư nghiên cứu hơn nữa để đưa ra được những con số chính xác về thực trạng gia đình trẻ hiện nay.